

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Salomaa, Pirjo

Title: Kielten ja kulttuurien moninaisuutta eteläisellä Pohjanmaalla

Year: 2018

Version:

Please cite the original version:

Salomaa, P. (2018). Kielten ja kulttuurien moninaisuutta eteläisellä Pohjanmaalla. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 9(1). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2018/kielten-ja-kulttuurien-moninaisuutta-etelaisella-pohjanmaalla>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Kielten ja kulttuurien moninaisuutta eteläisellä Pohjanmaalla

Kirja-arvio teoksesta: Mattila, Markku & Anglé, Jaana 2017: Vieraskieliset lapset eteläisellä Pohjanmaalla. Julkaisuja 9. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Julkaistu: 8. maaliskuuta 2018 | Kirjoittanut: Pirjo Salomaa

Markku Mattilan ja Jaana Anglén tutkimuksessa *Vieraskieliset lapset eteläisellä Pohjanmaalla* (2017) on tarkasteltu eteläisellä Pohjanmaalla asuvia 0–19-vuotiaita lapsia ja nuoria, joiden juuret ovat muualla kuin Suomessa. Mattila ja Anglé kirjoittavat ajankohtaisista monikulttuurisuuden ja monikielisyyden ilmiöistä, joiden huomioon ottaminen ja ymmärtäminen ovat tärkeitä niin esiopetuksen, peruskoulun, toisen asteen koulutuksen kuin myös korkeakoulutuksen rakennetta ja sisältöä suunniteltaessa. Raportissa kartoitetaan eteläisen Pohjanmaan vieraskielisten lasten ja nuorten hyvinvointia, voimavaroja ja jaksamista, kiinnittymistä paikallisyhteisöön, minäkuvaa sekä tulevaisuuden suunnitelmia.

Tutkimuksen moniäänisyys, menetelmät ja tarkoitus

Vuonna 2014 Suomessa oli noin 76 500 ulkomaalaistaustaista 0–19-vuotiasta henkilöä, joka on varsin paljon kun tiedetään, että ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kokonaismäärä vuonna 2014 oli kaikkiaan noin 323 000 (SVT 2018). Vieraskielisten lasten ja nuorten määrä on kasvamassa, joten alueellinen tieto on tervetullutta koko Suomen tilannetta ajatellen. Mattilan ja Anglén (2017) tutkimuksen kohteena oli eteläinen Pohjanmaa eli Vaasa ja Seinäjoki kuuluivat perinteisinä kaupunkeina tutkimusalueeseen yhdessä kuudentoista muun eteläpohjanmaalaisen kunnan kanssa.

Tutkimus toteutettiin vuonna 2015. Tutkimusaineisto koostuu kyselytutkimuksesta, suppean joukon temahaastatteluista ja etnografisesti osallistuvasta kenttähavainnoinnista sekä lasten ja nuorten parissa työskentelevien ammattihenkilöiden haastatteluista. Kyselylomakkeet lähetettiin 875 henkilön osoitteistolle, jossa oli mainittuna 83 eri äidinkieltä. Vastauksia saatiin 92, ja vastaajien joukossa oli 33 eri äidinkieltä. Tutkimuksella pyrittiin kartoittamaan lasten ja nuorten kokemaa hyvinvointia kotona, koulussa ja vapaa-ajalla. Kartoitus keskittyi neljään pääteemaan: 1.) miten lapset ja nuoret voivat koulussa, kotona ja vapaa-ajalla, 2.) mitkä ovat heidän voimavaransa ja jaksamisensa lähteet, 3.) miten he kiinnittyvät paikallisyhteisöön ja 4.) mikä on heidän käsityksensä itsestään.

Tutkimusaineisto on analysoitu kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusotetta käyttäen. Tutkimukseen osallistuneet lapset ja nuoret puhuivat äidinkielenään 33 eri kieltä; eniten oli äidinkielenään venäjää, viroa, thaita, albaniaa ja arabiaa puhuvia. (Mattila & Angle 2017: 13–22.) Virallisesti kaksikielinen maamme on näin tarkasteltuna monikielinen myös eteläisellä Pohjanmaalla, jossa suomen lisäksi on ainakin Vaasassa totuttu kuulemaan myös ruotsia.

Mattilan ja Anglén hankkeessa mukana olleiden tutkittavien ikäryhmä (0–19 vuotta) sekä raportin teemat ovat laajoja, joten tutkimusraportissa riittää kiinnostavaa luettavaa kaikille vieraskielisyydestä, kasvatus- ja opetusalaista ja vieraskielisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista kiinnostuneille. Julkaisu kartoittaa hyvin myös eteläisen Pohjanmaan kielivaroja, mikä on kiintoisaa myös siksi, että Suomen kielivaroista on julkaistu selvitys joulukuussa 2017 (ks. Pyykkö 2017). Olen poiminut laajasta raportista muutamia ajankohtaisia näkökohtia, joita käsittelen seuraavaksi lyhyesti.

Keskeisiä tutkimustuloksia

Tutkimuksesta käy ilmi, että esikouluikäisten vieraskielisten lasten vanhemmat olivat tyytyväisiä suomalaiseen varhaiskasvatukseen. Vanhempien mielestä varhaiskasvatus oli laadukasta, edullista ja kasvatuskumppanuus varhaiskasvatushenkilöstön kanssa toimi hyvin. Jonkin verran haasteita syntyi suomalaisten tarkasta aikakäsityksestä ja täsmällisyydestä, koska kaikki ulkomaalaistaustaiset eivät olleet tottuneet pitämään tarkasti kiinni sovitusta kellonajoista. Myös kielitaidon puutteen koettiin aiheuttavan ongelmia joissakin asioissa, koska kaikki vanhemmat eivät osanneet englantia, eikä varhaiskasvatuksen piirissä olleiden lasten suomen kieli vielä ollut sujuvaa. Jotkut vanhemmat kokivat suomalaisen varhaiskasvatusjärjestelmän kylmänä siksi, että vanhemmat joutuivat jättämään itkevän lapsen päiväkotiin. Etenkin venäläistaustaiset äidit kokivat tämän asian hankalana. Lapsen kielitaitovaikeuksien voittamiseksi Seinäjoen kaupungissa oli järjestetty ryhmättömiä päiväkoteja, joissa lapsi saattoi siirtyä sujuvasti ikäryhmäänsä nuorempien ryhmään, jolloin kielitaito riitti vuorovaikutukseen toisten lasten kanssa.

Suomessa oppivelvollisuusikä on 7–17-vuotiailla, ja tämä koskee myös vieraskielisiä lapsia ja nuoria. Tutkimusryhmään kuului 59 peruskouluikäistä, joista 55:n tiedot saatiin mukaan. Puolet heistä oli alakouluikäisiä ja puolet yläkouluikäisiä. Peruskouluikäisten lasten ja nuorten vanhemmat olivat kokeneet vanhempainillat vieraina. Vanhempainiltoihin osallistuminen lisääntyi kuitenkin, kun tilaisuuksiin kutsuttiin mukaan tulkki ja vanhempainiltojen tarkoitus selvitettiin tarkasti.

Tutkimuksessa mukana olleiden vieraskielisten peruskoululaisten opettajat korostivat riittävän kotimaisen kielen taidon merkitystä lapsen tai nuoren sosiaalistumisessa ja minäkuvan muodostumisessa. Riittävä kielitaito oli opettajien mielestä merkityksellinen myös peruskoulun jälkeistä kouluttautumista ajatellen, koska toisen asteen koulutukseen hakeuduttaessa on peruskielitaidon jo oltava riittävän vahva, jotta nuori ei keskeyttäisi koulutusta tai päätyisi koulupudokkaaksi.

Toisen asteen koulutuksessa tutkimusryhmän nuorista oli 17 henkilöä. Lukiossa opiskeli 11, ammatillisessa koulutuksessa 5 ja vapaan sivistystoimen opistossa 1 henkilö. Tämä jakauma vastaa syntyperäisten suomalaisten jatkokoulutukseen hakeutuvien jakaumaa, eli lukio houkuttelee ammatillista koulutusta enemmän. Suoraan työelämään ei tutkittavien ryhmästä ollut hakeutunut kukaan. Tutkimusryhmän seitsemästätoista nuoresta yksi asui omassa asunnossa ja kaikki muut vanhempiensa luona. Tutkimusta varten haastatellut lukiolaiset

kokivat lukio-opinnot työläiksi. Haastatellut lukiolaiset kokivat raskaiksi myös kotitehtävien paljouden ja kotitöiden tekemisen. Joidenkin lukiolaisten mielestä myös kielitaidon heikkous lisäsi opintojen kuormittavuutta. Myös ammatillisessa koulutuksessa opiskelleet kokivat opiskelun yläkouluopintoja työläämpänä, mutta silti melko rentoina yläkouluopintoihin verrattuna.

Murrosikään liittyvät kysymykset ja epävarmuus tulevasta saattavat vaikuttaa nuorten kokemukseen omasta itsestään yhteisön jäsenenä ja itsenäisen elämän suunnittelijana. Peruskoulun pakollisen oppimäärän jälkeen nuoren on päätettävä, jatkaako lukioon, opistoon vai ammatilliseen koulutukseen. Työelämään hakeutuminen peruskoulun jälkeen ei ollut kovin suosittu vaihtoehto tässä tutkimusryhmässä. Peruskoulun käyneiden nuorten haastatteluissa ilmeni, että esimerkiksi kesätyöpaikan löytäminen oli haasteellista työpaikan saamista helpottavien kontaktien puuttuessa. Kontaktien puuttuminen viittaa siihen, että nuoret eivät olleet vielä saavuttaneet paikkaansa eteläisen Pohjanmaan yhteisössä. Sosiaalistuminen edellyttää hyvää kielitaitoa ja kaverisuhteita. Riittävä kielitaito on tutkimuksen kaikissa ikäryhmissä mainittu opintoja ja elämää helpottavana tekijänä. Sen saavuttamista korostivat myös haastateltavina olleet opettajat.

Eteläinen Pohjanmaa monikulttuurisena alueena

Tutkimusalueen kantasuomalaiset puhuvat joko suomea, ruotsia tai molempia. Eteläiselle Pohjanmaalle on muuttanut paljon ihmisiä, joiden äidinkieli kuuluu maailmaan valtakieleihin, joten alue on monikielistymässä. Koulutus- ja kasvatustieteiden ammattilaisten mukaan suuntaus neutraaliin monikulttuurisuuteen onkin paikallaan. Neutraalilla monikulttuurisuudella tarkoitetaan sitä, että erilaisuutta ei nosteta opetustilanteissa esille, vaan monikulttuurisuuteen ja erilaisuuteen tutustutaan yhdessä esimerkiksi lukemalla kyseistä ilmiötä koskevaa kirjallisuutta tai käyttämällä muuta ilmiötä valaisevaa oppimateriaalia. Kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen olisi hyvä suuntautua niin, että Suomeen muuttaneiden vieraskielisten henkilöiden sallitaan tuovan kasvatustieteiden ja opetustilanteisiin oman kotimaansa kieltä ja kulttuuria, jolloin he voivat omaehtoisemmin tulla osaksi omaa lähiyhteisöään. Tulokkaita ei voi vaatia ”suomalaistumaan” kokonaan, vaan maahan muuttaneita olisi hyvä aktivoida kertomaan omasta kulttuuristaan ja säilyttämään omaa identiteettiään siten, ettei huomio kiinnity liiaksi erilaisuuteen. Tämä tosin vaatii sallivan yhteisön ja myönteisen asenteen sekä tietoa kielen ja kulttuurin vaikutuksista erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.

Kielitaidon riittävyttä – joka nousi esille useissa yhteyksissä tutkimusraportissa – sivutaan tutkimusraportissa erityisesti tilanteessa, jossa vieraskielinen nuori suunnittelee tulevaisuuttaan peruskoulun jälkeen. Vieraskielisten nuorten opiskelua sekä lukiossa että ammatillisessa koulutuksessa tuetaan erilaisten tukitoimien avulla, mutta yleisesti on tiedossa, että lukion keskeyttäneiden joukossa on paljon maahanmuuttajataustaisia (ks. esim. OAJ 2015: 8).

Pohdittavaksi

Tutkimusraportin pohjalta voidaan karkeasti yleistäen ajatella, että vieraskielisten lasten ja nuorten haasteet ovat varsin samankaltaisia kuin suomea äidinkielenään puhuvien ja samoihin ikäluokkiin kuuluvien haasteet. Erityisen mielenkiintoista on kuitenkin esimerkiksi se, miten päiväkotikäisten lasten hoitoa arvioidessaan vieraskielisten lasten vanhemmat pitivät suomalaista varhaiskasvatustilapiiriä viileänä (Mattila & Anglé 2017: 28). Osaltaan tämä voi johtua siitä, että pienten lasten kanssa toimitaan eri tavalla uusissa olosuhteissa. Voi

kuitenkin kysyä, onko suomalainen varhaiskasvatus niin pedanttista ja rationalisoitua, että lasten yksilölliset tarpeet jäävät varjoon – tämä siitäkkin huolimatta, että jokaiselle lapselle ja nuorelle laaditaan yksilöllinen (varhaiskasvatus)suunnitelma. Suomen maine korkeatasoista koulutusta järjestävänä maana on maailmalla tuttu ja perustuu etenkin PISA-tutkimuksella mitattaviin oppimistuloksiin. Suomalaisen varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa pyritään juuri nyt tehostamaan lainsäädännöllä: ehdotus uudeksi varhaiskasvatuslaiksi on lausuntokierroksella (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018). Käytännössä uusi laki tarkoittaisi sitä, että tulevaisuudessa vähintään kahdella kolmesta päiväkodin kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä toimivista henkilöistä olisi korkeakoulututkinto. Henkilökunnan pedagogista osaamista kohottamalla pyritään lisäämään varhaiskasvatuksen laatua (Nurmi 2018; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018).

Tutkimusraportti nostaa esiin monia vieraskielisten lasten ja nuorten kokemuksiin liittyviä asioita. Esimerkiksi hämmästyttävän usein juuri venäläistaustaiset maahanmuuttajat ovat kokeneet syrjintää. Tässä asiassa historialliset tekijät vaikuttanevat edelleen ainakin tiedostamattomasti. Toisena asiana voisi olla paikallaan pohtia sitä, miten varhaiskasvatussuunnitelmissa ja opetussuunnitelmissa otetaan huomioon juuri vieraskielisten ryhmään kuuluvien yksilöllisyys, esimerkiksi millaisia kädentaitoja, kokemusperäistä tietoa kulttuurien välisistä kohtaamisista, kielitaitoa ja vuorovaikutustaitoja vieraskielisillä on ja miten he pystyvät vaikuttamaan näiden taitojen hyödyntämiseen kullakin koulutustasolla.

Mattila ja Anglé (2017) ovat kirjoittaneet selkeän ja seikkaperäisen tutkimusraportin eteläisen Pohjanmaan vieraskielisten lasten tilanteesta. Monikielisyys ja monikulttuurisuuden näkökulmat olisi hyvä huomioida jo varhaiskasvatuksessa ja peruskoulussa, jotta koulutuksen myöhemmissä vaiheissa mahdollisesti esiin tulevia ongelmia pystyttäisiin ehkäisemään. Raportoitu paikallinen tieto antaa monelle kasvatus- ja opetusalaalla työskentelevälle ammattihenkilölle mahdollisuuden nähdä monikielisyys myös voimavarana.

Pirjo Salomaa on FM, sosiaali- ja terveysalan ammattiaineiden ja kielten opettaja. Hän on toiminut sosiaali- ja terveysalan koulutusten vastuuopettajana ja Hoiva-alalle motivoituneet maahanmuuttajat kohti työelämää ja ammattia -hankkeen vastuuopettajana Teak Oy:llä vuosina 2015–2018. Hän tekee jatko-opintoja Jyväskylän yliopistoon.

Lähteet

Mattila, Markku & Anglé, Jaana 2017: *Vieraskieliset lapset eteläisellä Pohjanmaalla*. Julkaisuja 9. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. - <http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/julkaisuja-sarja/J-09-ISBN-978-952-7167-24-3-Vieraskieliset-lapset-E-Pohjanmaalla-Siirtolaisuusinstituutti-2017.pdf>.

Nurmi, Lauri 2018: Päiväkotien arki mullistuu: uusi varhaiskasvatuslaki määrää jokaiseen lapsiryhmään kaksi korkeakoulutettua aikuista – opettaja-ammattinimikkeen saa jatkossa vain yliopistosta. *Aamulehti* 6.2.2018. - <https://www.aamulehti.fi/uutiset/paivakotien-arki-mullistuu-uusi-varhaiskasvatuslaki-maaraa-jokaiseen-lapsiryhmaan-kaksi-korkeakoulutettua-aikuista-opettaja-ammattinimikkeen-saa-jatkossa-vain-yliopistosta-200722513/>.

Opetusalan Ammattijärjestö (OAJ) 2015: *Kotoutumiskompassi. Miten varmistetaan jokaisen maahanmuuttajan pääsy koulutukseen ja työelämään? OAJ:n ehdotukset maahanmuuttajien kotouttamiseen.* -

http://www.oaj.fi/cs/oaj/Kotoutumiskompassi¤tlocale=fi_FI&side=null&keyword=kotoutumiskompassi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018: *Uusi varhaiskasvatuslaki lausunnoille: lapsen etu keskiöön, henkilöstön koulutustasoa nostetaan.* Tiedote 6.2.2018. - http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-varhaiskasvatuslaki-lausunnoille-lapsen-etu-keskioon-henkiloston-koulutustasoa-nostetaan.

Pyykkö, Riitta 2017: *Monikielisyys vahvuudeksi. Selvitys Suomen kielivarannon tilasta ja tasosta.* Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:51. - <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160374/okm51.pdf>.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2018: *Väestörakennetaulukot. Syntyperä, taustamaa ja kieli iän ja sukupuolen mukaan 1990–2016.* Helsinki: Tilastokeskus. - http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaerak/statfin_vaerak_pxt_013.px/?rxid=788fa353-f091-48cd-a99f-14c216494014.

kuuluu seuraaviin kategorioihin:

- [monikielisyys](#)
- [vieraskielisyys](#)
- [monikulttuurisuus](#)
- [pedagogiikka](#)
- [kielivaranto](#)